

7412

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

11

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»
1960

лодшими дітьми з самодіяльністю — піснями, танцями. Іноді влаштовували спільно хороводні ігри тощо.

Малята швидко звикають до дітей-дошкільників, люблять їх. Незадовго до переходу дітей в наступну групу ми знайомили їх з приміщеннями цієї групи, з ділянкою і обладнанням, розповідали про дітей, які «передають» їм групу.

У нас стало традицією урочисто відмічати перехід дітей з переддошкільної в дошкільну групу. Діти-дошкільники зустрічають малят з квітами біля входу в павільйон молодшої дошкільної групи, поздоровляють їх. Зустріч закінчувалась дитячим ранком для малят.

Перехід дитини з ясел в садок став непомітним. Діти легко освою-

ються, зникли сльози у перші дні відвідування дитячого садка. Діти приходять вже з запасом навичок самостійності, культурно-гігієнічних навичок, мають достатній для їх віку запас слів. Вихователі тепер продовжують розпочатку в переддошкільних групах роботу.

Лікар ясел-садка проводить спостереження над нервово-психічним розвитком дітей з раннього віку до переходу їх до школи, піклується про їх фізичний розвиток.

Колектив працівників наших ясел-садка і далі буде зміцнювати зв'язок і наступність у вихованні дітей переддошкільного і дошкільного віку, щоб забезпечити високу якість виховання дітей і підготовку їх до навчання в школі.

Лялька в дидактичних іграх молодшої групи дитячого садка

А. ГОЛЬДІНА, А. РЕШЕТНЯК

Знайомство з новачками, які прийшли на початку року в молодшу групу, показало, що діти трьох-чотирьох років уже мають певний життєвий досвід. Однак їх уявлення про оточення ще розпливчасті й невиразні. І мова їх перебуває на такому ж рівні розвитку. Більшість дітей або неправильно називає предмети навколишньої обстановки, або ж замість того лише визначає їх призначення; наприклад, капор — це на голову, крісло, щоб сидіти, і т. д. Тут чітко визначається завдання вихователя: відповідно до програми збагатити досвід дітей і на цій основі розширити їх словник, навчити дошкільників правильно говорити.

Програма по ознайомленню з оточенням і розвитку рідної мови якнайкраще засвоюється в практичній діяльності. Такою найбільш цікавою діяльністю, що відповідає віковій дитини, є гра: дидактична на заняттях, творча при самостійних вправах.

Вихователька дитячого садка дібрала такі дидактичні ігри, іг-

ровий задум яких здійснюється за допомогою ляльки. Ця улюблена іграшка більше, ніж інші, стимулює дітей до відтворення взаємин людей, до мовної активності. Виконуючи завдання в дидактичній грі з лялькою під керівництвом вихователя або ж граючись за власним задумом у рольових іграх, діти повинні швидше, легше і, що є найголовнішим, міцніше засвоювати програмні знання. На основі програми з даного розділу складено детальний перелік тих предметів, з якими потрібно було ознайомити дітей і навчити правильно їх називати.

До нього увійшли:

меблі — ліжко, стіл, стілець, диван, крісло, буфет, шафа, шифон'єр;

побутові речі — скатерть, салфетка, картина, килимок, килим, занавіска, піаніно, радіо, телевізор;

посуд — чашка, блюдце, чайник, сахарниця, ваза, тарілка глибока, тарілка мілка, ложка чайна, велика ложка, розливальна ложка, хлібниця, супник, ніж, виделка, каструля, сковорідка, м'ясорубка, відро;

білизна — сорочка, нічна сорочка, труси, ліфчик, майка, трико, панчохи, носки;

одяг — пальто, шарф, костюм, лижний костюм, плаття, сарафан, фартух, кофточка, рейтузи, рукавиці, шаровари;

головні убори — панамка, капор, шапка, шапка-ушанка, капелюх;

взуття — черевики, туфлі, тапочки, сандалі, калози, боти, валянки;

постільні речі — матрац, простина, ковдра, підодіяльник, подушка, наволочка, покривало, накидка;

речі туалету — рушник, мохнатий рушник, купальна простина, мило, мильниця, таз, мочалка, губка;

приладдя для малювання — папір, пензлик, фарби, олівець, підставка для пензликів;

Одночасно з назвами предметів діти повинні були засвоїти й окремі їх якості:

колір — червоний, синій, жовтий, зелений, білий, чорний, коричневий, голубий; величина — великий, маленький, менший, більший;

просторові відношення — далеко, близько, біля, на, в, під, за; кількісні співвідношення — багато, мало, один, два, три;

назви дій — купувати, їхати, чистувати, сушити, протягнути вірвочку, дарувати, малювати, одягатися, роздягатися, умиватися, витерти досуха, витрушувати и т. д.;

слова, що означають режимні моменти — сніданок, обід, прогулянка, заняття, сон;

слова ввічливості — спасибі, будь ласка, здрастуйте, до побачення.

Основою будь-якого знання є безпосереднє сприймання через органи чуття, тому перші уявлення про навколишню обстановку ми дали в спостереженнях. Ми знайомили дітей з груповою кімнатою, залом, ходили на екскурсію у старшу групу, в свою спальню, кухню. При цьому вихователь показував і називав предмети та дії з ними. З цієї ж метою ми використовували режимні процеси, різні доручення, заняття, спостереження природи.

Лялька в гостях у дітей

У міру того як діти знайомилися з новим предметом, ми вносили в ігровий куточок відповідні іграшки. Так, до чайного посуду додали са-

харницю, до кухонного — сковорідку, до лялькового одягу — речі з хутра і т. д. Ці нові іграшки діти активно використовували в самос-

стійній творчій діяльності і поступово засвоювали слова для їх позначення.

Життя вимагає, щоб вихователь знайомив дітей на певному відрізку часу, наприклад за квартал, з різними предметами: меблями, одягом, посудом та ін. Встановити якусь послідовність у цьому ознайомленні неможливо, однак, якщо вихователь починає знайомити дошкільників, скажімо, з меблями, то тут обов'язково слід встановити певну систему. Наприклад, усі діти знають, що таке стілець, проте називають його не всі. Після того як більшість дітей почала правильно називати стілець, ми ознайомили їх з кріслом; тільки після ознайомлення з чайною і столовою ложками, дошкільники дізналися, що таке розливальна ложка.

Так, під керівництвом вихователя діти сприймали конкретні предмети одночасно з їх назвами, знайомлячись з їх якостями і призначенням.

В умовах життя групи немає змоги багато разів повторювати спостереження, а в кожному спостереженні показувати різноманітні якості чи властивості предмета. Тим часом діти повільно і поступово засвоюють нові слова, тому для засвоєння потрібні відповідні вправи. Найкращим щодо цього прийомом у молодшій групі є дидактична гра. Мотивом до активної практичної діяльності є прагнення дитини розв'язати поставлене вихователем розумове завдання. Оскільки ж діти діють у дидактичній грі за встановленими правилами, їм легше розв'язати

таке навчальне завдання. Завдяки наочності результатів своєї діяльності вони відчують радість, задоволення, а це сприяє їх розумовому розвитку.

Наприклад, дітям важко давався порядок зберігання іграшок, книжок та інших предметів у своїй групі. Словесні вказівки вихователя: «Поклади сюди, поклади на місце» виявилися дійовими лише для окремих дітей. Продовжуючи вчити дошкільників способом безпосередніх вказівок, ми провели дидактичну гру «Що побачила лялька Таня». А лялька Таня виявила не на своєму місці ряд предметів: олівці на килимі, книжку на стільці, автомобіль на вікні, квіти на підлозі. Лялька Таня (вихователька) запитує, де повинні лежати олівці, потім пропонує іншому вихованцю покласти на місце книжку, м'яча, корм для рибки, квітку і т. д.

Ця вправа виявилася більш ефективною: діти досить швидко запам'ятали, де що лежить, почали більш свідомо користуватися словами *на, в, біля*, з більшою охотою наводили порядок в групі: хай лялька Таня бачить, що все лежить на своєму місці! Оскільки ми ще на початку навчального року точно визначили обсяг програмних умінь для своїх вихованців, тобто чого слід їх навчити, в чому повправляти, нам легко було заздалегідь намітити й дидактичні ігри, які найкраще допомогли б реалізувати наш план. Наводимо ці ігри в тій послідовності, в якій кожна з них була проведена вперше.

Назва гри	Програмний зміст
1. Покладемо ляльку Таню спати.	Ознайомлення з постільними речами.
2. Одягнемо Таню після сну.	Порядок роздягання.
3. Одягнемо Ваню і Машу на прогулянку.	Порядок одягання.
4. Влаштуємо ляльці Маші кімнату.	Ознайомлення з верхнім одягом. Порядок одягання.
5. Почастуємо ляльок чаєм.	Меблі і їх призначення.
6. Подаруємо лялькам іграшки.	Називати чайний посуд, скатерть, угошення: цукерки, торт.
7. Подаруємо лялькам кольорові подарунки.	Розрізняти і називати синій і червоний кольори.
8. Ляльки їдуть на прогулянку.	Розрізняти і називати синій, червоний, жовтий, зелений кольори.
9. Одягнемо всіх наших ляльок.	Розрізняти і називати теплий зимовий одяг.
	Повторення: білизна, плаття, одяг, взуття.

10. Великі і маленькі подарунки.
11. Що треба великий і що треба маленький ляльці?
12. Купання ляльки.
13. Що треба ляльці Ірі?
14. Нова лялька Світлана — іменинниця.
15. Що лежить не на своєму місці?
16. Ляльки їдуть на дачу.
17. Зберемо лялькам букет.
18. Знайди такий листок, квітку.
19. Де заховалася лялька?

Розрізняти: великий-маленький.
 Повторення: великий—маленький, багато—мало.
 Ознайомлення з речами туалету.
 Приладдя для малювання; повторення: посуд, одяг.
 Повторення: меблі, взуття, кухонний посуд, кольори.
 Назви предметів, місце для зберігання.
 Літній одяг, іграшки.
 Розрізняти і називати основні і додаткові кольори.
 Назви знайомих квітів, листя.
 Назви предметів, речей у їх просторовому співвідношенні.

В цих іграх ми ставили не тільки пізнавальні, а й цілий ряд виховних завдань: виховання спостережливості, організованості, уміння порівнювати, уміння виконувати завдання, бути уважним, акуратним. Іноді, щоб підтримати інтерес дітей до виконання завдання, ми змінювали зміст ігри при однаковому ігровому завданні, наприклад в іграх «Одягнемо Таню після сну», «Ляльки їдуть на прогулянку», «Що треба ляльці Ірі?», «Нова лялька Світлана — іменинниця». Тоді діти повторюють назви різного одягу в цілком різноманітних ігрових ситуаціях. Це активізує мислення і мову дошкільників, виховує довірливу увагу.

Деякі ігри давали нам можливість не тільки закріпити здобуті дітьми відомості, а й виявити їхні знання, перевірити активний словник. Так, у грі «Ляльки їдуть на дачу» дітям довелося самостійно добирати і називати все, що може бути потрібне лялькам: одяг, взуття, посуд, постільні і туалетні речі, головні убори і т. д.

Іноді в дидактичній грі потрібно було дати й нові знання. Так, при повторному проведенні гри «Купання ляльки» дітям показали два рушники: один звичайний для витирання рук і обличчя ляльки і мохнатий купальний для витирання тулуба; тут же вживалися вирази «протягнути віршовку», «повісити сушити», «просушити білизну», при цьому дітям показали і назвали віршовку і прищіпки.

Спостереження за дітьми під час творчих ігор та врахування їх знань на заняттях показали, що нові знання, які подаються дошкільникам

лише в дидактичних іграх, засвоюються так само, як і ті, що подаються в спеціальних спостереженнях і закріплюються в дидактичних іграх.

Іноді траплялось, що діти не виконували завдання. Наприклад, вони плутали значення слів «буфет» — «шафа», утруднялись у розрізненні і називанні голубого і білого кольорів. Тоді, крім вказівок на певному занятті, ми включали це завдання і в інші заняття, наприклад, у рухливу гру «кольорові вагончики». Ляльки в різноколірних шапочках їдуть поїздом, купують в касі того самого кольору квитки, сідають у вагончики-стілці з табличками, пофарбованими в той самий колір. Після цього знання дітей були перевірені в тій грі, в якій і виявилася неточність їхніх уявлень.

До проведення кожної гри старанно готувалися, писали детальний конспект, готували потрібні атрибути. Так, заздалегідь ми пошили білизну і одяг, підготували взуття, постільні речі — все, що було вказано в переліку для «дидактичної ляльки» Тихеевої: виготовляли все це з різноманітних матеріалів, з різними застібками, красиво й добротно. Для зберігання лялькового одягу замовили шафи-шифоньєри з відділеннями для білизни, верхнього одягу, взуття. Це сприяло тому, що діти швидко і міцно засвоїли порядок зберігання. Зимовий одяг знаходився в окремій шафі і на літо в присутності вихованців пересипався нафталином. Відповідні розміри мали й інші меблі для ляльок — коляски, візки, сани тощо. Майстерно було зроблено торти, печиво, цукерки і фрукти (з глини і пластиліну).

Дуже ретельно добирався посуд, а також речі повсякденного вжитку за кольором, формою і матеріалом. Використовували виготовлених з різних матеріалів ляльок розміром від 50—55 до 25 сантиметрів.

Звичайно діти знайомилися з новою лялькою під час ігор, а потім зустрічалися з нею на занятті. Якось ми спробували дати нових ляльок у знайомій грі і зазнали невдачі: діти всю увагу приділили не виконанню ігрового завдання, а лялькам. Щоб підтримати інтерес і увагу дітей до завдання, застосовували такий прийом: до знайомої їм ляльки Тані ніби прийшов у гості хлопчик Сашко (лялька), і обох їх діти частували чаєм. В інших випадках вихователька одягала по-новому вже знайомих ляльок. Добре приймали дошкільники ляльок, яких називали по імені: «Це наша Таня», «А це її подружка Іронька» і т. д. І хоч Іронька вже давно знайома дітям, одне те, що вона — подружка Тані, робило її наче новою, іншою.

Навчальну цінність дидактичних ігор підвищувало наше прагнення до того, щоб усе було «як насправді». Наприклад, лялька заснула — і очі заплущила, а коли прокинулася, кличе «Мамо» (імітує вихователька); якщо Андрійка купають, то обов'язково в теплій воді.

Діти люблять, щоб усе було «як справжнє». Якось для проби почали встановлювати меблі для лялькової кімнати на столі. Хтось із дітей сказав: «На підлозі треба!» Довелося на ходу перебудовуватися. Поклали на підлогу два маленькі килими: на одному лялькові меблі навалом, а на другому діти почали обладнувати ляльці кімнату. Такий порядок припав усім до душі.

Дитяче прагнення робити все «справжньому» в дидактичних іграх до деякої міри наближує їх до творчих ігор і певним чином впливає на мовну і моторну активність дітей у грі. В ряді дидактичних ігор з лялькою діяв кожний вихованець. Він вибирав вказані предмети серед кількох подібних. Наприклад, до ляльки в червоному платтячку треба знайти червоний фартух і таку ж

стрічку. Ці предмети подавалися кожній дитині на маленьких підносах або в лоточках з пластмаси.

Більшість матеріалів для ігор з ляльками час від часу знаходилася в розпорядженні дітей для творчих самостійних ігор, у тому числі один комплект речей дидактичної ляльки. Ми завжди намагалися, щоб діти були активними у виконанні ігрових дій. Проте їх активність була різною. Так, коли в одній грі ми просто запропонували дітям одягти ляльок, вони виконали завдання, але при цьому майже не розмовляли: це була вправа, яка не торкнулася їх почуттів. Наступного разу запропонували одягати не просто ляльок, а «своїх доньок і синочків» — і завдання виконувалося із задоволенням, з розмовами про погоду, про порядок, про те, чия «донька» одягнеться першою, і т. д. Ми переконалися, що чим більше сюжетності в ігровому задумі, тим активність дітей вища.

Починали ми із самого завдання:

— Подивіться, наша лялька Іра гралася на майданчику дитячого садка і забруднила руки.

Діти зосереджено розглядають Ірині руки.

— Брудні? А незабаром же їсти. Що будемо робити?

— Допоможемо їй умитися... Поміємо руки...

Коли ляльку помили водою, милом (діти активно називали те, що роблять, чим миють, витирають), вони задоволено констатували:

— Чиста Іра, може їсти...

Іноді дуже добре стимулює активність дітей сюрпризність в ігровій обстановці. До гри «Почастуємо ляльок чаєм» ми потай від дітей влаштували кімнату, центральне місце в якій зайняв буфет з посудом, угощення на столі. Гра почалася з того, як приємно приймати гостей у чистій кімнаті. Наша Таня чекає гостей, їй хочеться добре почастувати їх.

— Хто прийде? Чим частувати? — в цьому весь смисл дальшої гри, але початок уже відповідним чином настроїв дітей.

Дуже важливо вміти знайти відповідний тон у своїх вказівках, у

звертання до дітей від імені ляльок або в скеровуючих репліках. Слід уникати сухих, формальних вправ, які так не підходять до гри з лялькою. Коли відведені на заняття хвилини не давали виходу дитячій активності, ми не перешкоджали тому, щоб дидактична гра переходила у творчу, або проводили рухливу гру.

Найчастіше рольові і рухливі ігри, що виникали на теми дидактичної гри з лялькою на занятті, переносилися на повітря.

Зміст дидактичної гри з ляльками підказує, як організувати заняття: на стільцях, за столами. Вихідною була вимога — щоб дітям було зручно. У звертаннях до дітей ми намагалися уникати багатослів'я, стежили за чистотою своєї мови, за своїми рухами, щоб ніщо не відвертало уваги вихованців.

Закінчувалася гра в плані самої гри: виходили тихо, щоб не розбудити ляльку; одягнуті ляльки чекають у вестибюлі, поки одягнуться діти; ляльок і всі речі вантажать на грузовик і везуть на «дачу» тощо.

Не завжди наприкінці гри потрібно давати аналіз або оцінку. У молодшій групі це не досягає мети. У нас був випадок, коли після гри «Покладемо ляльку Таню спати» діти не дали зробити оцінку:

— Не треба говорити! Таня спить!

Діти переживають гру по-своєму. Те, що ляльку не можна будити, для них важливо і зрозуміло; всьому іншому вони не надають значення. Однак є ігри, які ніби органічно закінчуються аналізом, наприклад, гра «Що не там лежить». Наприкінці її вихователька запитує ляльку: «Хто краще за всіх допоміг тобі покласти все на місце?»

Відповідає голосом ляльки: «Наташа, Шура, Валя, вони знають, де повинні лежати книжка, м'яч, олівць».

Наприкінці вихователька говорить: «Коли ти прийдеш до нас наступного разу, всі діти будуть тобі допомагати наводити порядок, всі діти знатимуть, де що повинно лежати. Правда, діти?»

Цікаво, що діти допускають ігро-

ве «начебто» в рольових іграх і не терплять його в дидактичних іграх з лялькою. Наприклад, у творчих іграх вони використовували мисочку як хлібницю або сахарницю і говорили:

— Оце буде начебто сахарниця.

Та ось сталося так, що перед самою дидактичною грою сахарниця розбилася. За ходом гри вихователька звертається до дошкільників «В цьому пакету цукор для ляльки Іри. Куди ми висиплемо цукор?» Діти оглядають стіл, на якому стоїть мисочка:

— Нікуди висипати цукор.

— Висиплемо сюди. Це начебто сахарниця,— показує вихователька на мисочку.

— Ні, це — мисочка,— заперечують діти.— Сюди не можна висипати. Вони так і не погодилися вважати мисочку «начебто» сахарницею.

Систематично аналізуючи поведінку і мову дітей, ми скоро прийшли до висновку, що більшість з них знає, називає і правильно визначає основні якості та призначення предметів, перелічених на початку цієї статті, правильно користується словами, які визначають якість, дію, просторові відношення.

Після переїзду дитячого садка на дачу дедалі рідше проводилися дидактичні ігри з лялькою. Діти широко використовували простір зеленого майданчика для творчих і рухливих ігор. І в них, звичайно, виявлялися і закріплювалися знання та уявлення, одержані в іграх з лялькою, однак враховувати їх було важко в зв'язку з переукомплектуванням групи.

Після повернення до міста ми поставили собі за мету перевірити, наскільки міцні знання, які закріплювалися в дидактичних іграх з ляльками. Перевірку здійснили в творчій грі, тобто в діяльності, в якій діти керуються своїми внутрішніми мотивами, а не завданням вихователя. В ігровому куточку на великому килимі було розміщено абсолютно всі матеріали й ляльки, використані протягом навчального року в дидактичних іграх. Все було акуратно розставлено, але без будь-

якої об'єднуючої композиції. Наприклад, усі меблі були в одному місці, однак вони не зображали кімнати.

Вихователька разом з дітьми підходить до килима:

— Скільки тут знайомих ляльок (перелічує їх імена). Давайте гратися з ними. Грайтеся, як хто хоче, і я теж буду гратися...

Діти не одразу беруть ляльок. Вони ходять по килиму, роздивляються, потім групуються. Вихователька мовчки обходить кожну групу, прислухається.

Наводимо характерні відповіді дітей на запитання виховательки, розмови дітей, оскільки це може свідчити про знання і уявлення дошкільників.

— Що ти робиш? — запитує вихователька Надю.

— Пупсика в кориті купаю. Мочалкою буду мити, — говорить дівчинка і тут же наказує Ігорю: Андрійка будемо мити. Давай таз, мочалку, глечик, мило, рушник, простиню!

Ігор поливає ляльку «чистою» водою. Надя витирає її обличчя рушником, а туб — простинею.

Ігор кричить здаля:

— Тамаро, не нахиляй каструлю, бо проллеш борщ. І Тамара насипає борщ у глибокі тарілки розливальною ложкою.

Ось ще одна розмова:

Ліда. Чому твоя донька на дивані спить?

Люся. Вона не спить, донька відпочиває.

Алла (посадивши ляльку в коляску). А ми з дочкою поїдемо на ринок.

Лариса. Візьми доньці носову хустинку.

Алла. А куди я її покладу? (Поклала за рукав).

Лариса. У шифон'єрі візьми сумочку для хустинки...

Діти гралися 30 хвилин. Незважаючи на те, що вони часто міняли партнерів по грі, що часто змінювався і сюжет гри, всі грали активно, багато діяли і розмовляли. З наведеного видно, як розвинулися діти, що раніше відставали, як вільно всі вихованці користувалися словами, що означають предмет, дію, якість, просторові співвідношення. Уявлення окремих дітей ще не точні, і це потребує дальшої роботи вихователя.

Наш досвід дає підставу для того, щоб зробити окремі висновки:

1. Дидактичні ігри з лялькою активізують почуття, думки, дії дітей, сприяють більш точному й міцному засвоєнню програмних знань про навколишні предмети і речі.

2. Дидактичні ігри з ляльками стимулюють розвиток творчої діяльності дітей у ролевих іграх.